כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

בס"ד ■ יום חמישי ■ גיליון סוכות ■ י"א תשרי ה'תשע"ו ■ 24.09.2015 ■ גליון מס' 345

תפוצה לכל קהילות ישראל

סוכות זמן שמחתנו – השמחה מהי?

/ הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א

"שמחה, אינה דבר הבא מאליו, כי אז לא היה שייך להחשיב את השמחה כמדרגה גבוהה" כותב ה"נתיבות שלום" מסלונים. השמחה היא תפיסה מיוחדת, דרך ושיטה בחיים הבאה מתוך התבוננות מעמיקה, ובכל המצבים והתנאים, בלי שום הבדל האם יש לו לאדם ממה לשמוח כעת, כן או לא".

ה"אורחות צדיקים" מסביר כי שמחת היהודי תלויה בכך שהוא יודע אל נכון שהקב"ה מנהיג את העולם בדרך טובה. והכל, אבל הכל הכל, נועד רק לטובתנו. גם אדם שסובל ומתייסר צריך לשמוח, לדברי ה"אורחות צדיקים", מפני שאין לו שמץ מושג כמה הייסורים יעזרו לו וכמה טובה תצמח לו מכך.

ה"נתיבות שלום" מסלונים זצ"ל מבאר יותר את הדברים ומסביר שמקור השמחה הוא שיהודי שמח בהנהגת הבורא עימו ועם יתר הסובבים אותו. השמחה אמורה לבוא מתוך עומק הרגשתו שהקב"ה הוא אב רחמן, נאמן ומסור תמיד, כשהנהגתו תמיד טובה היא, בין אם אנו מבינים אותה ובין אם לא.

לדבריו, מתוך בהירות הבנה ומחשבה זו חש היהודי את מאמר הכתוב "עימו אנכי בצרה". "ובכל אשר מתרחש עימו, אפילו כשנופל ממדרגתו וחש שמוחו ולבו מטושטשים, מרגיש הוא קרבת אלוקים, שהקב"ה נמצא כעת עימו, בתוככי תוך מצוקותיו וצער נפשו, ואינו מרגיש בדידות במצבו. ועל ידי שמרגיש שהקב"ה יתברך נמצא איתו, והוא הרי לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ממילא שרוי הוא בשמחה תמידית". הגר"א דסלר זצ"ל מסביר ששמחה באה מתוך מילוי חסרון כל שהוא. כשאדם הצליח להשלים דבר-מה, שמח הוא. שמחה בשלימות מצוה, בהבנת דף גמרא, בשבירת היצר הרע וכדומה. ומסיים הרב דסלר: "והלומד מוסר, שמח. כי לומד הוא את הכרת עצמו-מציאותו"...

הגר"ש וולבה זצ"ל כתב מכתב הסכמה לספר "בשמחה ובטוב לבב" של הרב מרגולין, וכך כותב המשגיח הנערץ הרב וולבה: "זוהי האמת. החיים בתורה ובמצוות הם חיים של שמחה, ורק מרוב הצרות הפוקדות את הכלל ישראל בתקופה הנוכחית, אין השמחה ניכרת כל כך בחיינו. אולם חז"ל אמרו בבירור: "כתוב אחד אומר "עבדו את ה' בשמחה", וכתוב אחד אומר: "עבדו את ה' ביראה". אמר רבי איבו: בשעה שאתה עומד ומתפלל יהא לבך שמח ואלוקים עליון אתה עובד". הרי שגם בתפילה, שכולה יראה, צריך להיות הלב שמח!". הרב וולבה זצ"ל ממשיך ומצטט מדברי רבנו יונה, הכותב ש"אף על פי שאצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והיפוכו, שבשעה שאדם מפחד מזולתו הוא עומד ודואג. אך אצל הקב"ה אינו כן. אדרבה, כשאדם מתבונן בגדולתו וירא מפניו ישמח ויגל באותה יראה".

שמחה אמיתית אינה עומדת בסתירה ליראת ה', לרצינות ולכובד ראש. השמחה היא עבודה פנימית, רעיונית ושורשית, לא סתם "מצב רוח" חולף של חיוכים, עליצות ו...רדידות. ■

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

הפולמוס סביב ה"זכר למצוות הקהל"
רבה של פוניבז', מיר וירושלים עיר הקודש, מרן הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים, האדר"ת זצוק"ל...
המשך בעמי 2

ההנהגה הכפולה של משה
אף על פי שגאולת מצרים היתה ניסית, וגם את היציאה ממצרים יכול הקב"ה לעשות ללא התערבות יד אדם...
המשך בעמי 3

שויית קיץ
כששאלתי איך אפשר על פי ההלכה לאכול קודם התקיעות, אמרו לי הרי הנביא אומר 'אכלו משמנים ושתו ממתקים'...
המשך בעמי 4

סיפור לשבת
עץ האתרוגים הפלאי
המראה שנגלה לפקידי הברון שכונה "הנדיב הידוע" היה סוריאליסטי לחלוטין: פייבל שכניץ 'איכר מן השורה'...
המשך בעמי 5

שביבים
■ ומתקנים שם תיקון גדול
■ תמורת סנדלים
■ הושע נא אדון המושיע בלתך אין להושיע
■ רמזי הקפת התיבה (הבימה)
■ והפרידה הלכה לבדה
■ ידיד ה' ישכון לבטח עליו
■ לעיני כל ישראל
■ אם זכה לעשות תשובה...
■ ההקפה הששית
המשך בעמי 6

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

הפולמוס סביב ה"זכר למצוות הקהל"

/ הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א

רבה של פוניבז', מיר וירושלים עיר הקודש, מרן הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים, האדר"ת זצוק"ל, כתב קונטרס בשם "זכר למקדש", בעילום שם מחברו. הקונטרס עסק בדיני מצוות "הקהל" שהייתה נהוגה בזמן שבית המקדש היה קיים והאדר"ת הדפיסו בתוספת "הסכמה" מעצמו על ספרו שלו שכאמור- הופיע בעילום שם, כדי שלא יכירו שהוא מחברו. האדר"ת זי"ע כותב בהקדמה ל"זכר למקדש" ש"אין כוונתי חס וחלילה בשביל כבוד או ממון, ולזאת אינני מגלה שמי, ואיני מרשה לזולתי לגלות את שמי". אך שמו של רבנו רמוז בהקדמתו, בכותבו כי "בימינו יראו על ההרים רגלי המבשר אליהו, כי בן דוד יבוא במהרה".

כבר בדורו התפרסם (בשקט...) בין גדולי התורה שמחבר ה"זכר למקדש" הוא האדר"ת, כפי שציין השדי חמד זצ"ל ועוד. הגאון הנודע רבי עזרא אלטשולער זצ"ל, מחבר הספר "תקנת עזרא", כתב (והודפס בקובץ השמיטה, מכון ירושלים התשס"א) ש"בשנת תרמ"ט נדפס ספר קטן של איזה עלים אשר המחבר קראו בשם "קונטרס זכר למקדש", והמחבר העלים שמו מרוב חסידותו וענוותנותו. ועיקרו של הקונטרס בא לומר שיעשו בני ישראל גם עתה בכל שנת מוצאי שמיטה אמירה בענייני מצוות הקהל זכר למקדש, ובפתיחתו שם הוא מבאר כי נכון הדבר לעשות זכר זה למקדש". רבי עזרא אלטשולער מעיד כי "ידעתי את המחבר הקונטרס, שהיה גאון גדול מפורסם וצדיק יסוד עולם, וחיבה יתירה הייתה נודעת לי ממנו זצ"ל, והוא הדפיס את הקונטרס הזה ושלחו לכמה רבנים בעילום שמו, עד אשר גם הוצאות הדואר לא הושבו לו וכל שכן הוצאת הדפוס, וגם הרבה עותקים נשרפו אצל המחבר בשריפה הגדולה אשר הייתה בעיר מקום כבודו, וכאשר נסע לירושלים ושם מנוחתו כבוד, לא נשאר אפילו אצל בנו שברוסיה עותק אחד לעצמו". מסיבה זו העתיק רבי עזרא את הקונטרס בספרו שלו, כדי לזכות בו את הרבים. בערוב ימי האדר"ת הכין לעצמו רשימה של כל 021 חיבוריו ופירוט ענייניהם, ושם כתב במפורש כי "זכר למקדש" הוא פרי חיבורו שלו.

האדר"ת זצ"ל תמה בפתיחת קונטרסו, מדוע אין נוהגים לעשות "זכר למצוות הקהל", כפי שנוהגים לעשות זכר לכל המצוות האחרות שנהגו בבית המקדש. הוא מפלפל בדבר מכאן לשם כדרכו, טוחן הוא הרים ועוקרם זה בזה בבקיאות מדהימה בכל חלקי התורה, והוא מעלה רעיון לפיו, מקור המנהג לקרוא בליל "הושענא רבא" את כל חומש דברים, הוא מפני זכר למצוות הקהל, שמפני שישנם ספיקות מתי היא בדיוק שנת שמיטה, לכן תיקנו לקרוא בתורה את כל חומש דברים בכל שנה ושנה. ובסוף קונטרסו כותב הוא: "ואשרי הדור שהגדולים יהיו נשמעים לקטן כבקטנים כמוני, וידרוש כל רב בעדתו ביום שבת קודש חול המועד סוכות הבא עלינו לטובה, דבר בעתו מה טוב, וכל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם, ועליהם ועלינו תבוא ברכת טוב".

שנים לאחר שהאדר"ת הציע לערוך "זכר לפרשת הקהל" דנו בדבר גדולי תורה חשובים ונודעים, שדבריהם התפרסמו ב"קובץ ההקהל", שהוציא לאור מחולל ועורך "האנציקלופדיה התלמודית" הגאון המופלא רבי בנימין רבינוביץ'-תאומים זצ"ל, בעל ה"חוקת משפט". בספר השו"ת "היכל יצחק" של הרב הראשי הגאון רבי יצחק איזיק הלוי הרצוג זצ"ל דן בנושא זה בהרחבה ומביא בתחילת דבריו כי בירושלים נהגו שכל תלמידי הת"ת הגדול והנודע "עץ חיים" הגיעו בחול המועד לכותל המערבי וקראו שם את הפרשיות שבחומש דברים, אותם היה קורא המלך בשעה שבית המקדש היה קיים. הוא מספר ש"רעיון זה שאנו דנים עליו יצא ממקור קדוש ומתקדש גם על ידי קודמי בתפקיד הגאון החסיד האמיתי מרן אברהם יצחק הכהן קוק זצוק"ל שסמך ידיו על אותו הרעיון הקדוש, אלא שלא יצא לפועל בימיו מפני סיבות מובנות. ועוד אי אפשר שעניין זה יתחלל חס וחלילה בידיים לא טהורות, הואיל וכולו רוחני, מבלי זיקה של צד חולין של ארץ ופירות הארץ וחקלאות, אלא כינוס של רבבות מישראל אך ורק לשם תורה ותפילה וחיזוק דת האמת. וכלשונו של רבנו הגדול הרמב"ם בהלכות חגיגה". הגרי"א הרצוג מעלה מספר בעיות הלכתיות שיכולות להתעורר בכינוס שכזה ולאחר שדוחה אותם בדיונים הלכתיים ארוכים וחשובים מציע הוא את "תכנית הזיכרון", לפיו יש לסדר כך:

"שחסידים ואנשי מעשה יהיו נעורים כל הלילה ויקראו אצל הכותל המערבי כל הסדר שהמלך היה קורא, היינו מתחילת אלה הדברים עד סוף פרשת שמע, ודולגים לוהיה אם שמוע, וגומרים הפרשה, ומדלגים לעשר תעשר וקוראים מעשר תעשר על הסדר עד סוף . וכדאי לבקש מחכמי המקובלים שליט"א שבעיר קדשנו ת"ו, שיתקנו תפילות ואמירת יהי רצון קודם הקריאה ואחר כך הקריאה, זכר לברכות שהיה המלך אומר, וכסדר הזה יעשו חבורות חבורות ביום א' של חול המועד אצל הכותל. ואלה שלא ילכו אל הכותל יהיו נעורים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בלילה, אור ליום א' דחוה"מ, ויאמרו הפרשיות הנ"ל עם התפילות ויהי רצון לפניהן ולאחריהן כנ"ל, ויוסיפו ללמוד הסוגיה בסוטה בדף מ"א עם רש"י ותוספות והרמב"ם כל אחד כפי כוחו. ותלמידי חכמים שתורתם אומנותם ידרשו ויפלפלו כפי כוחם. וביום שני של חול המועד יתאספו מכל הארץ במקום ידוע בעיר הקודש בעיר העתיקה ורבנים גדולי תורה ידרשו מעל בימה גדולה ברחובה של עיר מענינא דיומא בהלכה ואגדה ויעוררו את העם לחיזוק דת האמת, ויקראו תחילה את הפרשה של הקהל עצמה, ורק גדולי התורה המפורסמים ידרשו מעל בימה זו, ואח"כ יאמרו כל הקהל מזמורי תהילים ידועים ותפילות ידועות ויקראו הצהרה של קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצוות. כדרך שעשו פעמים בכינוס של הרבנים בחורבת ר"י בחסיד כידוע ומפורסם." הרב הרצוג "לא מתאפק" ומציע "שאפשר לצרף ג"כ הפגנה בשם תורתנו הק' בקשר עם זכותנו לארץ ישראל, אם יהי צורך לכך, אך הכל ייעשה ע"י הרבנים גדולי התורה המובהקים," והוא מסיים ש"תקוותי שאם יסודר הענין ב"ה בהצלחה, תצא מהטכס הזה תועלת מרובה לחיזוק דת קדשנו בארץ קדשנו וממילא כן גם בתפוצות".

לאחר שמדינת ישראל קמה, העלה שוב הגרי"א הרצוג את הנושא בפני מועצת הרבנות הראשית והמועצה דנה בדבר בארוכה, כאשר עד ימינו אנו ישנו טכס של "זכר להקהל" בהשתתפות הרבנים הראשיים מטעם מדינת ישראל ואישי ציבור, בניהם אישי ציבור חילוניים גמורים, שאינם שומרים כלל שבת ושמיטה, אינם מניחים תפילין (לא רק בחול המועד...), אך שומרים באדיקות על "זכר למצוות הקהל"...

בשנים מאוחרות יותר הועלה רעיון "ציוני" לערוך את הטכס כשבראשו יעמוד נשיא המדינה. הדבר זכה להתנגדות עזה של גדולי התורה ומאורי ישראל, ובראשם מרן רבינו הגרא"מ שך זצוק"ל, שיצאו חוצץ כנגד המגמה לערב בין קודש לחול, כפי אשר התנגדו לו מחוללי הרעיון עצמו הרב קוק והרב הרצוג. היוזמה, שגדולי ישראל זצוק"ל התנגדו לה בנחרצות, לא זכתה לתמיכת הציבור החרדי, המדיר רגליו מאירועים המוניים אלו, שהשילוב הלאומי שבו גובר על הרעיון האלוקי שבמצוות קריאת ההקהל, שהוא כדוגמת מעמד הר סיני, כדברי הרמב"ם. קהילות מסוימות, כמו קהילת חב"ד, עורכים גם הם טכס "זכר לקהל", וגם הרה"ג רבי מרדכי גנוט שליט"א מחבר "לוח דבר בעתו" (וזה הזמן להודיע ולהיוודע שאין לנו שום קירבה משפחתית, וגם את ה"לוח דבר בעתו" לא חיברתי, אין לו אותו בבית, ואי אפשר להשיגו אצלי. לתשומת לב השואלים והמתקשרים...) עורך בכל מוצאי שמיטה, כולל בחול המועד סוכות הקרוב כנראה, "זכר למצוות הקהל", בו קוראים ב"משנה תורה" ועוסקים בסוגיות ההקהל ויתר ענייניו. והקב"ה יזכנו שכבר השנה נזכה להשתתף בקריאת ההקהל עצמה, ביחד עם משיח צדקנו בעוד מספר ימים, אמן ואמן.

לסיום אספר סיפור חביב. לפני שבע שנים הוצאתי לאור קונטרס בשם "פרשת המלך", על עניני הקהל ושורשיו הלמדניים וההלכתיים. במוצאי יום טוב ראשון של חג הסוכות הגעתי לביהכנ"ס לדרמן לתפילת ערבית והגשתי את הקונטרס למו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א. רבנו שמח שמחה גדולה ואמר: "דבר בעיתו מה טוב. הרי היום זה הזמן של מצות הקהל. אעבור על זה"...

כשהסתיימה התפילה והשירה לכבוד החג, שב מרן שליט"א למקומו, נטל את הקונטרס בידו ועלה לסוכתו. התיישב בסוכה, כשמסביב צפופים עשרות עשרות אברכים ובני ישיבות, והחל לעבור על הקונטרס, שהרי זוהי מצוה בזמנה, ואם אין לנו מצוות הקהל בפועל, הרי זה הזמן הראוי ללמוד עניני הקהל. כך ישב רבנו שליט"א וקרא את כל הקונטרס, עמוד אחר עמוד, במשך זמן ממושך. עשר, אולי עשרים, דקות, כאשר הסוכה עמוסה באנשים, ורבנו אינו רואה ואינו שומע דבר, אלא לומד עניני הקהל. כולם ממתינים למרן שליט"א שיבדיל על הכוס, אך הוא שקוע בלימוד....

כשסיים רבנו את כל הקונטרס, הרים את עיניו, הביט בקהל הגדול בתמיהה ושאל: "למה לא עושים הבדלה"?!...

וזאת הברכה

ההנהגה הכפולה של משה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

אף על פי שגאולת מצרים היתה ניסית, וגם את היציאה ממצרים יכול הקב"ה לעשות ללא התערבות יד אדם כמו שהיה במחנה אשור ככתוב (ישעיה לז): "ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור מאה ושמונים וחמישה אלף" ובספר דברי הימים (ב' פרק לב) הוסיפו: "וישלח ה' מלאך ויכחד כל גיבור חיל ונגיד ושר במחנה מלך אשור וישב בבושת פנים לארצו". למרות היכולת הקפידה ההשגחה העליונה שבגאולת מצרים תהיה מעורבת גם הנהגה אנושית, והגאולה תעשה על ידי מנהיג אנושי שיהיה מרכיב מרכזי בתהליך הגאולה. המנהיג הזה היה משה רבנו, שעתה בסוף ימיו נפרד מעם ישראל ומברך אותם.

מה היה יחודו של משה? על הכתוב "והנה נער" אומרים חז"ל: ".נ-ע-ר" , נ - נאמן, כמו שנאמר: ' בכל ביתי נאמן'. ע - עניו, שנאמר: 'והאיש משה עניו מאד'. ר - רועה, שנאמר ומשה היה רועה". מה המיוחד בכל אחד מהמעלות הללו? ענו הוא האדם שאינו חושב רק על עצמו אלא מבטל עצמו בפני האחרים, את ענוותנותו של משה אנו רואים כבר בראשית דרכו, הוא נסיך החי בארמונו של פרעה ונהנה מכל מנעמי העולם, למרות זאת הוא מוותר על מעמדו ויוצא אל אחיו, לא כתייר המתבונן מהצד על הנעשה, אלא נותן כתף ומסייע לאחיו הנדכאים עד כדי סיכון חיים, מה שאילץ אותו לבסוף להימלט ממצרים להיות גולה ומבוקש בארץ זרה ורחוקה. נוסף לענווה היה משה נאמן, נאמנותו של מנהיג אינה רק בזהירות שלא לפזר הבטחות ללא כסוי, שלא יאמר דבר אחד ולמחרת יעשה ההיפך, או שיטען שמה שרואים משם לא רואים מכאן, נאמנותו של מנהיג היא גם שלא לרמוס את מי שעומד בדרכו ומפריע לו בקידום האישי שלו, כמו שראינו אצל משה בסירובו לקבל את ההנהגה על חשבון אחיו אהרן, וכך מסביר המדרש (תנחומא שמות כז) את סירובו של משה לקבל את ההנהגה: "אתה סבור שמא עיכב משה שלא רצה לילך? אינו כן, אלא כמכבד לאהרן. אמר משה: עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא במצרים שמונים שנה ועכשיו אני נכנס בתחומו של אחי ויהא מיצר, לכך לא היה רוצה לילך". נאמנות נוספת אנו מוצאים בהתנהגותו של משה כאשר הקב"ה מציע לכלות את ישראל ולעשות אותו לגוי גדול במקומם, שההצעה הזו היא למעשה להחליפו באברהם יצחק ויעקב ולהתחיל ממנו בהקמתו של עם חדש שהוא יהיה אבי האומה החדשה. ומשה דוחה את ההצעה הזו ומבקש: "זכור לאברהם יצחק ולישראל עבדך", ומוכן אפילו לוותר על העולם הבא שלו למען ישראל כמו שהוא מבקש מהקב"ה: "מחני נא מספרך" וספרו של הקב"ה הוא עולם הנצח.

שו"ת קיץ הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

אכילה לפני נטילת לולב

שואל אפרים מרגלית / רעננה: בבית הכנסת שבו התפללתי בראש השנה, ערכו קידוש מפואר עם כל מעדני עולם, קודם התקיעות. כששאלתי איך אפשר על פי ההלכה לאכול קודם התקיעות, אמרו לי הרי הנביא אומר 'אכלו משמנים ושתו ממתקים', אמרתי להם, נכון, אבל הנביא לא אמר שזה צריך להיות לפני תקיעות...

בקיצור, נוצר ויכוח בבית הכנסת, אלו אומרים כך ואלו אומרים כך בבחינת 'אלו ואלו בניצוח מנצחים...'

מכיוון שאני יודע שלא רק בבית הכנסת שבו התפללתי התווכחו על כך, אלא בבתי כנסיות נוספים, וישנה מבוכה בציבור בעניין זה, אשמח אם הרב יוכל לבאר ולפרש פרשה זו, על אף שראש השנה כבר עבר, ובפרט שהלכה זו שייכת גם למצוות נוספות, כגון אכילה לפני נטילת לולב וכדומה.

תשובה: אכן מצאנו בכמה מקומות בהלכה[א] שחכמים אסרו לאכול קודם עשיית המצווה החיובית ובאופן שכבר הגיע זמנה, וזמן קיומה - מוגבל.

הטעם להלכה זו הוא משום שמא ימשך בסעודתו וישכח ולא יקיים את המצווה.

במשניות הלכה זו מוזכרת בקשר לקריאת שמע, תפילת מנחה, נטילת לולב, ובשולחן ערוך ובמפרשיו[ב] מצאנו זאת גם לגבי מצוות בדיקת חמץ, הדלקת נר חנוכה, קריאת מגילה, ברית מילה.

אמנם לא מצאנו בשולחן ערוך הלכה זו כלפי מצוות תקיעות שופר, ומשום כך היו מן הפוסקים שרצו לומר כל מיני סברות וחילוקים מדוע אין הלכה זו נכונה לגבי מצוות 'תקיעת שופר' ואזכיר שניים מהם:

א) מכיוון שכל החשש הוא 'שמא ישכח' אם כן בראש השנה שאימת הדין עלינו, אין לחוש שמא נשכח מלקיים את המצווה, וכמו שמצינו בהלכה שמותר בליל יום הכיפורים לקרוא לאור הנר ואין לחוש שמא יטה[ג].

ב) תקיעת שופר היא מצווה שנעשית ברבים, וברבים אין חשש שמא ישכח כי רבים מזכירים אחד לשני[ד] (רבים מדכרי אהדדי).

אולם האמת תורה דרכה, שבתוספתא במסכת שבת[ה] מבואר בפירוש שהלכה זו שייכת גם לגבי שופר, כמו לגבי לולב ושאר המצוות האמורות.

וכן מצינו אצל רבותינו גדולי הפוסקים ה'חתם סופר'[ו] והגאון רבי עקיבא איגר[ז] זצ"ל, שמבואר בדבריהם בצורה ברורה שהלכה זו שייכת בהחלט גם לגבי מצוות שופר.

ולכן בוודאי שאין 'לאכול' קודם קיום מצוות 'תקיעת שופר'.

אולם זאת יש לדעת שלא כל 'טעימה' מוגדרת כ'אכילה', כי אכילה נחשב רק אם אוכל ממיני מזונות כביצה ומעלה, אולם פחות מכך מוגדר כטעימה, ואם אוכל מדברים שאינם מיני מזונות או המוציא גם יותר מכך מוגדר כטעימה.

והנה נחלקו הפוסקים האם מותר לטעום קודם קיום המצווה, ודעת המשנה ברורה[ח] שיש להקל רק במקום צורך גדול.

אמנם אין לכחד כי ידוע ומפורסם כי 'מנהג הישיבות' הוא כן לקיים קידוש קודם התקיעות בראש השנה, וכנראה מנהג זה מבוסס על כך שהתפילות בישיבה ארוכות באופן ניכר, והבחורים משקיעים כוחות עצומים בתפילה, ומשום כך מוגדרים הם כחלושים לעניין זה, ולכן יש להקל לעשות קידוש כדי שיהיה אפשר 'לטעום' ולשתות ולאזור כוח להמשך התפילה, שהרי טעימה מותרת במקום צורך גדול כמבואר לעיל.

ולסיכום: המקל לטעום קודם התקיעות יש לו על מה לסמוך ובפרט אם הוא מתפלל במניין שהתפילות בו מתארכות, ועל אחת כמה וכמה שאם מדובר על אדם שזקוק לכך מבחינה בריאותית, אלא שמאחר שחיוב 'קידוש' כבר חל לרוב הפוסקים לאחר תפילת שחרית והרי אסור אפילו לטעום קודם קידוש, אם כן חייב הוא לקדש או לשמוע קידוש מאחר, ולאכול לפחות כזית מזונות כדי שייחשב לו כ'קידוש במקום סעודה' אך לא יאכל כביצה ומעלה ממיני המזונות, כדי שאכילה זו תישאר בגדר 'טעימה' ולא בגדר 'אכילה', ויכול לשתות כרצונו ולטעום עוד ממיני מאכלים אחרים שאין ברכתם 'מזונות' או 'המוציא'.

ואם ביכולתו לא לטעום כלל עד סיום התפילה תבוא עליו ברכה.

ועוד הערה לסיום: מי שזקוק מחמת בריאותו לעשות קידוש במהלך תפילת החג של חג הסוכות, עדיף שיעשה את הקידוש לאחר נטילת לולב והלל, מאשר לפני נטילת לולב, ובשופר אי אפשר להציע פתרון כזה (לעשות את התקיעות לאחר התקיעות דמעומד) משום שאין להפסיק בין תקיעות דמעומד לתקיעות דמיושב.

א - עיין משנה שבת דף ט' ובשו"ע או"ח סימן רל"א, ובשו"ע או"ח סימן תרצ"ב וסימן תל"ג וסימן תרנ"ב ובמג"א סימן תמ"ה ס"ק ב' ועוד.
ב - כמבואר לעיל בהערה הקודמת.
ג - שו"ת התעוררות תשובה או"ח סימן קמ"ז.
ד - שו"ת ציץ אליעזר.
ה - פרק ראשון.
ו - חלק ב' (יורה דעה) סימן ז'.
ז - פסקים ותקנות להגרע"א אודות מגפת החולירע.
ח - סימן תרנ"ב (לגבי לולב).

חג סוכות שמח לכל בית ישראל

סיפור לסוכות

עץ האתרוגים הפלאי

/ אליעזר היון

המראה שנגלה לפקידי הברון שכונה "הנדיב הידוע" היה סוריאליסטי לחלוטין: פייבל שכניץ -איכר מן השורה- מחזיק בידו אתרוג כמוש למראה, והגביר האדיר "אבי היישוב" עומד מולו ומתחנן בפניו לקבל את האתרוג.

שש שנים קודם לכן. העיר בוהושי שבמולדובה נתפרסמה מאז התיישב בה האדמו"ר ר' יצחק פרידמן זצ"ל, נכדו של הצדיק הר' ישראל מרוזין זצ"ל. בעיר זו קמה וניצבה בשנת תרס"ט [1905] ישיבה גדולה שנקראה בשם "בית ישראל". בישיבה זו למדו כ־120 בחורים. אחד מן הבחורים השקדנים ביותר היה שרגא פיבל שכניץ. רכון היה על גמרתו מעת לעת ולא היה פוסק, כי אם לתפילות ולארוחות חפוזות. בקי היה בהלכה ובאגדה, בראשונים ובאחרונים, ומאחר שהיה גם מחדש נפלא ומפלפל חריף בסוגיא דתלמודא, היה נועץ עמו ראש הישיבה קודם מסירת השיעור הכללי לבני הישיבה, עד שאמרו: אין ראש הישיבה חושש מן השיעור הכללי ומן קושיותיו, כי אם מההכנה לשיעור, אותה היה עושה בצוותא עם שרגא פייבל, וכיוון שנסתיימה שעת החברותא והשיעור עבר את אישורו של שרגא פייבל, שוב לא היה חושש ראש הישיבה כלל ועיקר.

אין כל פלא איפוא, כי בהגיע עת דודים דפקו השדכנים לפתחו של שרגא פייבל ובפיהם הצעות ושידוכים מנגידי וגבירי עם. ואכן, באה העת ושרגא פייבל נשתדך עם בתו של הגביר האדיר ר' מרדכי וילנר. ידע ר' מרדכי כי עתיד חתנו לצמוח כאחד מגדולי הדור והבטיח לו כי יפרנסו בכבוד כל ימיו ואין לו כלל לדאוג מעולה של פרנסה. החתונה נחגגה בפאר והדר ומיד לאחריה שב החתן הטרי לתלמודו כאילו מאומה לא נתרחש. רכון היה בעליית הגג שבביתו משעות הבוקר המוקדמות עד שעות הלילה הקטנות כשחברותות מתחלפות באות ויוצאות מן החדר הקטן.

פטירתו הפתאומית של ר' מרדכי הגביר הכתה את כולם בתדהמה. אהוב היה ר' מרדכי על הבריות ועל המקום. מחזיק תורה ורודף צדקה וחסד, בריא היה ומותו הופיע ללא כל הודעה או סימן מקדים.

ככלות ימי השבעה קראה אלמנת הגביר לר' שרגא פייבל וביקשה - הודיעה לו כי צריך הוא למלא את מקום חמיו. ר' שרגא פיבל נרעש, מה לו ולעסקים נפשו חשקה בתורה ובר מזאת אין הוא מבין מאומה בעסקים ועשויים נכסיו של ר' מרדכי לירד לטמיון. אולם חמותו לא אבתה לשמוע, וטענה כנגדו כי אותם כישורים שסייעו בידו בלימוד תורה הם שיסייעו לו גם בעסקים.

ר' שרגא פייבל לא הסכים בתחילה כלל ועיקר להיענות לחמותו, וטען בכל תוקף כי אין הוא מבקש ממנה מאומה, והוא, די לו בקב חרובים. ברם, זוגתו שהורגלה במעט יותר מקב חרובים, ירדה לחייו וטענה כנגדו כי אפשר ואפשר גם ללמוד תורה וגם להתפרנס בכבוד.

סוף דבר נכנע ר' שרגא פייבל ויצא למסחר, בעיקר בגלל טעם כמוס שנצר בלבו. בחזקתו של חמיו הגביר הנודע, היה עץ אתרוגים שהיה נטוע באחד משדותיו הרבים. ייחודו של עץ זה היה בכך שהיה מוציא כל שנה שני אתרוגים בלבד. כיצד מתרחש הדבר איש לא ידע להסביר, אך עובדה היא ועל עובדה אין מתווכחין. מה מצא הגביר הגדול בעץ זה? או לחילופין כיצד עץ עני זה משך את שרגא פייבל לעולם העסקים? ייחודו של עץ זה היה בלקוחותיו. "לקוחותיו" של עץ זה היו שני אנשים: האדמו"ר הקדוש ר' יצחק אייזיק מיאסי ו- הגביר בעצמו. מידי שנה היה מוציא עץ זה שני אתרוגים מהודרים ביותר, שהיו נקטפים בחרדת קודש ע"י הגביר ר' מרדכי ומתוכם היה בורר האדמו"ר אחד ואת השני היה נוטל ר' מרדכי.

באמת אמרו, כי לא ברור כלל כי אתרוגו של האדמו"ר היה יפה יותר. יודעי דבר מספרים, כי אתרוגו של ר' מרדכי היה נאה הימנו, וכי במכוון היה משאיר האדמו"ר את האתרוג הנאה לר' מרדכי. סוגייא זו פירנסה את יושבי בתי המדרש כל החג. עכ"פ הסדר זה נמשך שנים רבות וכאשר נפטר האדמו"ר בכה ר' מרדכי שבעתיים גם על סילוק הרבי הנערץ וגם על סופה של ה"עיסקה" המוצלחת ביניהם. ואכן ראו זה פלא: מאז פטירתו של האדמו"ר החל העץ הפלאי להוציא כל שנה אתרוג אחד בלבד אתו היה ר' מרדכי מנענע כל ימי החג ואחריו מנענעים בתור כל בני הקהילה.

בעץ זה חשק ר' שרגא פייבל בעת שהתחבט אם ליטול על עצמו עול עולם העסקים. ידוע ידע כי כל מי שיקנה את נכסיו של חמיו, יתנה זאת בקניית העץ המופלא ואת זאת לא חפץ להפסיד. מראה חמיו המחזיק בחרדת קודש כל שנה באתרוג היחיד ומסביבו עומדים כל בני הקהילה לא הרפה ממנו והוא החליט על כן לתפוס את מקום חמיו. לתדהמת כל מכיריו, הכפיל ר' שרגא פייבל את הון חמיו תוך זמן קצר. עמדו לרשותו מוחו החריף מלימודיו הרבים וכשרון טבעי והוא הפך לאחד הגבירים האדירים בארץ. אולם, גלגל חוזר הוא בעולם, ואט אט נפוצה השמועה כי ר' שרגא פייבל שקוע בחובות אדירים, מסתבר, כי ר' שרגא נטל על עצמו השקעות גדולות במיוחד מבלי לבטח את עצמו מעשה זהירות כפי שנוהג היה כנראה חמיו.

לא יצאו ימים רבים ור' שרגא יצא נקי מכל נכסיו. הנושים הרבים ניצלו את תמימותו ורוקנוהו מכל נכסיו עד שלא רק שהפסיד את הון חמיו גם לביתו לא השאיר מאומה והא נותר ללא קורת גג ממש.

המשך בעמוד הבא...

ברם על דבר אחד לא וויתר ר' שרגא פייבל- על אותו עץ אתרוג מופלא. תחבולות רבות מצא הוא כדי לשמור עליו בחזקתו.

באותם ימים התארגנה קבוצת יהודים לעלות מרומניה לארץ ישראל ולעבוד בה את עבודת האדמה. עסקני ארץ ישראל הצליחו לעניין את הנדיב הידוע אדמונד רוטשילד והוא הסכים לקנות שטח בן כמה אלפי דונמים ולהושיב שם שנים עשר יהודים, שיעבדו בהדרכת מומחים צרפתים את אדמתה של ארץ ישראל, ויפריחו את שממותיה. בין אותם שנים עשר מתיישבים היה ר' שרגא פייבל. כולם התרגלו לראות בר' שרגא פייבל יהודי מסור לעבודתו המפנה בכל לילה מספר שעות לתורה ונהנה מיגיע כפיו. תמוהה במיוחד הייתה העובדה כי בכל שנה לאחר שעברו ימי ראש השנה היה נוהג ר' שרגא פייבל להיעלם למספר ימים אל מעבר לגבול ולחזור בערב סוכות. יודעי דבר ידעו כי ר' שרגא נסע במיוחד לקטוף את האתרוג היקר, שלמרבית הפלא שרד את כל התלאות שעברה יהדות רומניה באותם ימים. באותה שנה כשחזר ר' שרגא לארץ, הופתע לגלות את הגביר האדיר הברון הידוע אדמונד רוטשילד ממתין לו במעונו הדל. מפני מה זכיתי לכבוד זה שאל ר' שרגא? הברון סיפר לר' שרגא כי הוא זה שרכש את כל רכושו כאשר פשט את הרגל, אולם, יודעי דבר לחשו לאוזנו, כי כל רכושו אינו שווה אם לא זכה לרכוש את העץ המופלא, העץ של האדמו"ר ושל הגביר ר' מרדכי. לפיכך, מבקש הוא הגביר הברון, כי יאות ר' שרגא להעניק לו את העץ והוא יעשיר אותו עושר רב מאד וכו' וכו'. ר' שרגא לא הסכים כמובן, והברון שהרגיש כאילו מזלזלים בכבודו, נפגע מאד. העניין שהיה פעוט בתחילה, הפך לשיחת היום והרוחות במושבות הברון סערו מאד. מחד טענו תושבים רבים, כי עם כל עזרתו של הברון, אין התושבים חייבים לוותר לו על נכסיהם האישיים והיקרים. מאידך, טענו חלק מהתושבים ונציגי הברון, כי לא ייתכן שהברון שהציל את חייהם של כל כך הרבה תושבים, העניק להם פרנסה והפך את ארץ ישראל למקום פורח לא יוכל לקבל דבר כה פעוט: עץ אתרוגים.

באותם ימים הגיע לארץ הרב הקדוש ר' זלמ'הלה כהנא. הצדדים, קרי נציגי הברון ור' שרגא פייבל, החליטו להעלות לפניו את הסוגיא. כאשר הגיע מועד הדיון, הופתעו לראות, כי הברון בעצמו הגיע והמתיחות שניכרה על פניו הסגירה את המתרחש בקרבו. ר' זלמ'הלה ישב בדין, שמע את הצדדים, והפטיר: "מדוע לא יוכלו שני הצדדים ליהנות מן העץ"? ר' שרגא פייבל ניסה להסביר לאדמו"ר כי הוא לא הבין את העניין כשורה, אך המשמשים סימנו לו כי הדיון הסתיים. לשנה הבאה החל העץ המופלא להוציא שני אתרוגים כמקודם. ויהי הדבר לפלא. ■

שביבים / שאול שיף

ומתקנים שם תיקון גדול

במסכת סוכה (נ"א עמוד א') איתא: במוצאי יום טוב ראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול.

האדמו"ר רש"ב מגור זצ"ל בעל "לב שמחה", פירש מדוע תיקון זה נקרא גדול. משום שבגמרא שם אמרינן, שהיו באין לידי קלות ראש, התקינו שהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. היינו, שהתיקון היה למען צניעות. ובכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדושה (רש"י ויקרא י"ט ב', ממדרש ויקרא רבה פרשה כ"ד אות ו'). ובמקום קדוש השכינה שורה, שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כ"ה ח').

ולכן תיקון זה שגרם להשראת השכינה נקרא תיקון גדול, דבמקום שהשכינה שורה נקרא גדול, שנאמר ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק (בראשית כ"א, ח'). ואיתא ויעש אברהם משתה גדול - גדול עולמים היה שם (בראשית רבה פרשה נ"ג אות י"ד), לכן נקרא "משתה גדול", משום שהשכינה הייתה שם.

(אמרי שמאי / מועדים)

תמורת סנדלים

בת הייתה לו להבעש"ט ושמה אדל (ראשי תיבות: א'ש ד'ת ל'מו) ושנים רבות אחר חתונתה לא זכתה בפרי בטן. ומסתמא הייתה מפצירה מאוד באביה הצדיק שיתפלל עליה ל-ה' שיפתח את רחמה. אז ענה לה הבעש"ט: דעי לך כי תוושעי על ידי אחד מתלמידיי המקורבים.

וכך קרה שבשמחת תורה כאשר ששו ורקדו כל תלמידי הבעש"ט זצוק"ל וירקדו, נקרע סנדלו של אחד מהם. אז הרים קולו ויקרא לאדל ויאמר לה (בפולנית) כאשר תתני לי סנדל אז יהיה לך בן. כשמוע הבעש"ט הדבר הזה אמר לבתו מהרי קחי הסנדל ותני לו. אל תעמודי. ותלך ותחפש ולא מצאה, אז לקחה את נעלי הבית שהייתה לובשת אותם ונתנה לו. ויען ויאמר (בפולנית): בעבור שני המנעלים הללו יהיו לך שני בנים. וכך היה. ותהר ותלד והנה תאומים בבטנה. האחד היה הרב מסאדילקוב והשני היה הרב ר' ברוך ממז'יבוז'.

(סיפורי קדושים)

הושע נא אדון המושיע בלתך אין להושיע

מובא ב"אור ישע": הנה שמעתי בשם אא"ז הקדוש מרופשיץ זי"ע, שפעם אחת בעת אומרו "הושע נא אדון המושיע בלתך אין להושיע", בכה ואמר: ריבונו של עולם, בוש אני ממך. הרבה פעמים אמרתי שאהיה טוב ואף על פי כן אינו כן. על כן, אני בוש ונכלם מלומר ולהבטיח שוב, רק מה אעשה, שהרי אין לי אלוקים אחר

שיושיע לי. על כן, מוכרח אני להניח הבושה ולבקש ממך עוד, כי אין לנו אל מי לפנות. וזהו "הושע נא אדון המושיע" אבל בוש אני ממך כפי שאמרתי, אך מה אעשה "בלתך אין להושיע" על כן מוכרח אני להניח הבושה.

רמזי הקפת התיבה (הבימה)

כתב רבנו יעקב כולי זצ"ל בספרו "מעם לועז": יש אנשים רבים, שמחזיקים לולב בידיהם ואינם הולכים להקיף עימו את התיבה, לפי שהדבר משונה בעיניהם, ואינם יודעים שכל מצוות ה' ומצוות חכמים טמון בהן סוד גדול שאין שיכלנו הדל משיגו, ואם היו מבינים מצווה זו, היו שוברים ליבם ולא הייתה נראית להם כדבר קל. ומלבד הסוד הגדול, יש בה גם רמז לאדם שיחזור בתשובה.

ספר התורה שמעלים על התיבה (הבימה), יראה בעיניו כספר מעשיו הפתוח עכשיו ברקיע, וחייו תלויים ועומדים עד הושענא רבה שהוא יום גמר החתימה. וההקפה שהוא מקיף התיבה רומזת, שכל הריצה שהוא רץ בזה העולם ומאבד זמנו לכנוס ממון אינה אלא הבל ורעות רוח, כי גלגל חוזר הוא בעולם, ואין שום אדם הבטוח במצבו. וכשם שמקיפים את התיבה ברגע אחד, כך חוזר הגלגל ברגע אחד, ואין אדם יודע מה יהיה עמו ברגע הבא. ושבעת ההקפות רומזים על שבעת הדינים העוברים על האדם כשיפטר מן העולם. וסיים: ובוודאי אם ישים אדם לבו לכל מה שכתבנו, יכנע ליבו ויחזור בתשובה ויהיה לו הדבר לתועלת רבה בשעה זו שהיא שעה גדולה שעת גמר הדין.

והפרידה הלכה לבדה

הגאון הקדוש רבי פראג'י בר ניסים שוואט זצ"ל, הידוע כאיש מופת בקרב קהילות ישראל בתונים, היה משורר מחונן ונעים זמירות ישראל. ספר הדיוואן שלו הכיל כתשעה מאות פיוטים. הוא השתמר בכתב יד בספריית בית המדרש של רבי נהוראי ג'רמון זצ"ל, ונבזז בכיבוש האלג'ירי בשנת תקט"ז. מקצת הפיוטים ששרדו נדפסו תחת השם המשמעותי " יתר הבז". מהפיוטים נותרו בידינו כמאה וחמישים בלבד.

בספר מעשה הצדיקים כתב שבפטירתו הטעינו את ארונו על פרידה להובילו לבית הקברות שבכפר תסתור, וכל יהודי תונים הלכו אחריו וביכו את האבידה. לפתע נחסמה דרכם בשיירת חיל המושל שחזר משדה המערכה שיכור ניצחון, ועמו חיילים והפיצו את המלווים לכל רוח. רק הפרידה המשיכה ללכת בלא כל ליווי. הסתקרן המושל והחליט ללוותה עם חיילו. והפרידה עשתה דרכה לבדה עד בית הקברות ועמדה מלכת. הורה המושל לחצוב שם קבר, בסמוך לבית הכנסת המקומי. וסיפר המחבר, רבי אברהם כלפון זצ"ל, ששמע שבליל שמחת תורה הגיעו כל הפייטנים לבית הכנסת שבתסתור ושוררו כל הלילה מפיוטי רבי פראג'י, ואור גדול נגה על מצבת קברו והאיר לחלונות בית הכנסת הפונים לבית העלמין, ולאורו שוררו לשמחת התורה ולכבודה. זיע"א.

ידיד ה' ישכון לבטח עליו

כתב הראי"ה קוק זצ"ל (מובא בעיטורי תורה) בעלי המוסר מזהירים שלא להתרועע יותר מדי, כי על פי רוב סופה של ידידות מופרזת היא השנאה. וכן גם נאמר: "הוקר רגלך מבית רעך". אבל ידיד אחד ישנו בעולם שאפשר להישען עליו, על ידידותו בביטחון מלא ואפשר להתרועע אתו תמיד, בכל יום, בכל עת ובכל שעה: זהו הקב"ה - "ידיד ה' ישכון לבטח עליו חפף עליו כל היום".

לעיני כל ישראל

התורה מסתיימת באות למד שהיא האות הגבוהה מכל האותיות. רמז יש בה, שהלומד תורה ומקיימה, היא מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים ונותנת לו גדולה.

(ליקוטי רצב"א)

אם זכה לעשות תשובה...

בזוהר ויחי אות ר"ד בפירוש הסולם, מובא, אם זכה לעשות תשובה, אבל עוד אינה בשלמות כראוי, תולים לו עד יום ההוא האחרון הנקרא עצרת, שהוא יום השמיני לחג הסוכות. ואם עשה תשובה שלימה לפני אדונו, נקרעות האגרות, ואם לא זכה, הפיתקין יוצאות מבית המלך. ובספר חסידים סימן תנ"ב כתב: יש לילה שהנפשות יוצאות מן הקברים, כגון ליל הושענא רבא, יוצאות ומתפללות.

(אמרי שמאי)

ההקפה הששית

הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ זי"ע היה אומר באמצע השנה להרבה מאנשי שלומו שהיו נצרכים לישועות גדולות, שיבואו אליו להסתופף בצלו בימים האחרונים של חג הסוכות, ויהיו אצלו בעת ההקפות. ועדות נאמנה: ואני יודע ברור משמונה חשוכי בנים שנושעו בעת ההקפות, שציווה הרה"ק לכבדם עם הקפה ששית.

(ציונים יקרים)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

חג סוכות שמח
לכל בית ישראל

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל: gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות
והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net